

תאריך 29.4.12

מכון שנקר לתיעוד וחקר העיצוב
Shenkar Design Archive & Research Center

מאמרים Articles

שם המאמר:	"ציירתי דיוקנה של דמות דגולה"
כותב המאמר:	אוסואלד אדלר
מושא המאמר:	אוסואלד אדלר
הנושא:	תהליך עיצובו של בול דוד בן גוריון
תאריך:	נובמבר- דצמבר 1974
מס קטלוגי:	G-AdO-Ar-002
מילות מפתח:	בול, ציור, בן גוריון, דיוקן, צילום, זיכרון, הנצחה
מקור:	הירחון הישראלי לבולאות, נובמבר- דצמבר 1974, עמ' 10-11
המלצות:	ראה בול בן גוריון G-AdO-Sta-021
תקציר:	אוסואלד אדלר מספר על תהליך עיצובו של בול דוד בן גוריון יש לטפל בזכויות היוצרים של המאמר

„ציירתי דיוקנה של דמות דגולה“

נוספת: כמעט כל התצלומים הללו נוצרו או בתקופה מוקדמת מדי או בתקופה מאוחרת מדי של חייו ולכן לא ניתן היה להביאם בחשבון.

לצורך הכנתו של תצלום דיוקן, שנועד להיות מיסמך, אין לזלזל בתפקידו של קו העין, שחייב לחפוף הן עם הציר המרכזי המאוזן של העדשה והן עם מצבו של הציר המרכזי של הראש. הזזה קלה שבקלה של שתי הנקודות הללו עלולה לגרום לצימצום התישקופת של הגודל ולסירוסים אם קו האמצע האופקי של העדשה ימצא מעל לקו העין של הדגם, היה הקצה העליון הבולט של ארובת העין מסתיר חלק ניכר של שמורת העין. התוצאה היתה, שעין גדולה תיראה קטנה, יחסית. בלתי-ניתן לתקן ליקויים כאלה תוך כדי תהליך השיעתוק.

חיפשתי בכל הארכיונים הממשלתיים והעירוניים וגם לא דילגתי על אף ארכיון של יומון ושל כתבי-עת מצוייר. כמו-כן שוחחתי עם רוב הצלמים, שהיו נוהגים לצלם את בן גוריון. בדקתי מקרוב למעלה מעשרת אלפים תצלומים תוך פחות מ-שבועיים. נפגשתי עם בני המשפחה והורשיתי לסקור את העזבון שבביתו התל-אביבי של בן גוריון, האמור ליהפך למוזיאון.

שפע כה רב של חומר מצולם איפשר לי לקבל מושג מדויק ביותר על ראשו של בן-גוריון.

מאחר שעמדו לרשותי תצלומי צידודית ותצלומים של שלושת רבעי הצידודית משני חצאי

אחרי שקיבלתי על עצמי את המשימה של עיצוב בול-זיכרון של בן-גוריון, היה עלי להתמודד עם הבעיה של ציור דיוקנה של אישיות דגולה ובולטת זו.

למרבה הצער לא היכרתי את פניו אלא מתצלומים. נבצר ממני לראותו פנים אל פנים, כי בעת עלייתי ארצה כבד עמד האיש בשלהי תקופת מנהיגותו כמדינאי. אך לשם עיצובו של הבול נדדקתי לדיוקן מתקופת השיא בקריירה שלו, דהינו — מן העשור שבין 1948 ל-1958, זה שבא בעיקבות הכרזת העצמאות של מדינת ישראל.

מעטים האישים הישראלים שצולמו כבן-גוריון פעמים כה רבות. צלמים-עתונאים מצוינים בארץ ובחו"ל צילמוהו פעמים אין ספור, הן בעת הורעותיו הפומביות השונות הן בחייו הפרטיים והן בעת סיוריו מחוץ לגבולות הארץ. כל אלה היו "תצלומי פעולה", ששיקפו את גוון פניו ב-מבעים נמרצים. אך לעתים רחוקות מאד מתאימות התאורה וזווית הצילום לצרכי מסמך מצולם. בצילום דוקומנטרי חייב קלסתר הפנים כולו לבוא לידי ביטוי בתאורה תלת-ממדית, כשהמיתאר כולו משתקף בהירות ובשלווה מאוזנת, בדיוק כפי ש-צייר היה מושיב את הדגם שלו. אין לגישה זו ולא כלום עם תצלום חטף, שאינו יכול לעלות יפה אלא באורח מקרי בלבד. אין תמחה, אפוא, שבולי הדיוקן הטובים ביותר שורטטו על-פי תמונותיהם של ציירי פורטרטים מפורסמים, לכן יש לשוות להם ערך אומנותי ולוא דוקא לראות בהם תצלום חטף גרידא.

אין אמצעי טוב יותר מן הבול, המגיע לכל קצות תבל, להפיץ ולהנציח את דיוקנה של אישיות הישראלית הגדולה הזאת לדורות הבאים. משום כך יש לזקוף חשיבות מיוחדת לבחירת הדיוקן המתאים ביותר. מפי הצלמים הרבים, שנזדמן להם לצלם את בן-גוריון, שמעתי, שהיה מתישב לפני המצלמה בחוסר רצון. כעבור דקות מספר של מיקוד ושל נסיונות תאורה היה מפגין חוסר סבלנות ומסרב להמשיך. "די. מספיק. נפסיק."

אכן, ישנם כמה תצלומי דיוקן טובים של בן גוריון, אך אף אחד מהם אינו מתאים להכנת מיסמך גם בגלל סגנונו האישי של כל צלם וצלם וגם בגלל התאורה המלאכותית, שהעלימה חלקי פנים מן העין. הקטנתם היתה בדרך כלל גורמת לחלוקה בלתי רצויה של גווני שחור-לבן, מגרעת

לרגל הופעת בולי בן-גוריון אירח ראש הממשלה, מר יצחק רבין, אורחים קרואים. בתצלום: סגן שר התקשורת השייד ג'אבר מעדי, הצייר אדלר, ראש הממשלה ושר התקשורת והצלם ארדה.

כך ממלאים הרקע והכתובות יותר ממחצית ה"שטח". לכן העדפתי את התבנית הריבועית, שבה ממלא הראש כמעט את כל שטח הבול ומקנה לו רושם של דמות רבת-עוצמה ומוצקת, כיאה לבול המונפק לזכר המדינאי הדגול.

לפני היו הרבה צילומים, לרבות של פין מת"א וחריס ובראון מירושלים, לפיהם ציירתי סקיצות, אולם הדיוקן שנבחר הוא לפי צילום ארדה מתל-אביב.

הפנים, וכן צילומים של המראה החזיתי והאחורי ובעיקר של המראה מלמטה, יכולתי עתה לגשת לשרטוט הדיוקן. גם פסלים עובדים לפי שיטה זו, שעה שהם יוצרים פסל ראש מתצלום.

ואכן, נתאפשר לי לבצע את שרטוטי הדיוקן המועתקים כאן תודות לעובדה, שהיו מצויים בידי מספר תצלומים לכל מצב. התכוונתי לשרטוט מראה גם של הציודות, גם של שלושת רבעי

הציודות וגם מראה חזיתי. אני כשלעצמי הייתי בהחלט מעדיף מראה חזיתי בשביל הבול. הרי כל בר-בירב מטיב להכיר את תווי צידודיתו הנמרצים והמרשימים של בן-גוריון, הנותנים ביטוי לפעלתנותו. דומני, שבעולם כולו ידועים היטיב הקיום האופייניים המעטים הדרושים לנו, כדי לשחזר את הציודות שלו.

יכולתי להשתמש בכמה תצלומי עתונות וכן ב"תצלום אולפן לשרטוט הדיוקן. אחד התצלומים המרשימים ביותר שמצאתי, מראה אותו ברגע של התרגשות כבושה, מביט נכוחה כאריה, כש"מרצו ועוצמתו מרוכזים.

הדיוקן שנבחר בסופו של דבר מלא הבעה הוא, אלא שדרשה עבודה מרובה לעצב מחדש את ה"תצלום". שנעשה בתאורת מבזק משווה ולתת לו גוון "פלסטי", שהוא בלבד יענה על צרכיה של תמונת בול מוקטנת ביותר.

הדיוקן לבדו אינו מספיק עדיין ליצירת בול. היה צורך בהכנתם של כמה תרשימים, כדי לבחון שלושה גדלים שונים. התבנית הניצבת מקנה בדרך כלל רושם אנדרטאי. אך במקרה שלנו, שבו מימדי הראש מתאימים יותר לתבנית ריבוע מ"אשר לתבנית של מרובע, נראה הראש קטן מאד ביחס לשטח הכולל של התבנית הניצבת. על-ידי